

SPANNING

WINNEN VAN TERREUR

A woman with long dark hair, wearing a grey knit beanie, a dark coat, and a patterned scarf, is looking off to the side. She is holding a lit candle in a glass jar in her left hand and a large yellow sign in front of her. The sign has the text 'TERRORISM HAS NO RELIGION' written in bold, black, sans-serif capital letters. The background shows a building with large windows and a red frame.

**TERRORISM
HAS NO
RELIGION**

WINNEN VAN TERREUR

Volgens de Belgische publicist en docent Marc Vandepitte zal de repressieve aanpak van westerse regeringen als reactie op de bloedige terreuraanslagen in Parijs op termijn averechts werken. Als je niets doet om de voedingsbodem voor terreur weg te nemen en doorgaat met bombarderen in Syrië en Irak, zal IS alleen maar sterker worden, zullen de haat en de angst ten aanzien van moslims in het Westen toenemen en zal (extreem)rechts er politieke munt uit slaan. Vandepitte pleit daarom voor een veelvoudige anti-terreuraanpak die zich zowel richt op buitenlandse als binnenlandse oorzaken.

Radicaliseringsdeskundige Omar Ramadan stelt dat Nederland het ten opzichte van andere landen redelijk goed doet in de aanpak van radicalisering. Met zijn adviesbureau traint hij zowel in Nederland als in Europa eerstelijns werkers, docenten, jeugdhulpverleners en wijkagenten in het herkennen van signalen van radicalisering en in het aangaan van gesprekken met jongeren die gevoelig zijn voor extremistisch gedachtegoed. Goede contacten met de familie zijn daarbij essentieel.

Te midden van alle oorlog en terreur in het Midden-Oosten vindt er in Rojava (West-Koerdistan) in het noorden van Syrië een radicaal democratisch experiment plaats. Koerdistan-kenner Joost Jongerden van de Universiteit Wageningen vertelt over de ontstaansgeschiedenis van de Rojava-revolutie en licht toe het model van democratisch confederalisme toe.

Verder in *Spanning* bespreekt Euro-parlementslid Anne-Marie Mineur de stand van zaken met betrekking tot TTIP, het omstreden vrijhandelsverdrag dat gesmeed wordt tussen de EU

en de VS. Onder druk van de publieke opinie zijn de scherpe kantjes van het verdrag afgehaald, maar het gevaar van TTIP is nog lang niet geweken. Verzet ertegen blijft dus noodzakelijk.

Publicist Dylan van Rijsbergen stelt dat de zorg voor kinderen als werk erkend dient te worden. Een langdurig vaderschapsverlof zou volgens hem een stap in de goede richting zijn. Maar beter nog vindt hij het Scandinavische model van een betaald, langdurig ouderschapsverlof voor vader én moeder.

Tweede Kamerlid Ronald van Raak beschrijft de moeizame totstandkoming van zijn wet voor een Huis voor Klokkenluiders, om melders van misstanden betere bescherming te bieden. De negentiende-eeuwse schrijver en activist Multatuli, die hij als de koning van de klokkenluiders beschouwt, was voor hem daarbij een belangrijke inspiratiebron.

Sandra Beckerman van de SP Alternatieve Rekenkamer bespreekt tot slot het boek *Competente Rebellen*, van journalist Casper Thomas, over de studentenprotesten tegen het marktdenken aan de universiteiten die uiteindelijk resulteerden in de Maagdenhuisbezetting van eerder dit jaar.

INHOUD

- 3 **HOE WE DE OORLOG TEGEN TERREUR KUNNEN WINNEN**
- 7 **'BIJ MEELOPERS HEEFT PREVENTIE NOG ZIN'**
- 9 **DE KOERDISCHE REVOLUTIE IN ROJAVA**
- 12 **BUIGEN WEL, MAAR BARSTEN?**
- 14 **MULTATULI: DE KONING VAN DE KLOKKENLUIDERS**
- 17 **VADERSCHAPSVERLOF ERKENNING BELANG VAN ZORG**
- 20 **OPSTAND TEGEN HET MARKTDENKEN**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Hans van Heijningen

David Hollanders

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Corbis / Hollandse Hoogte©

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-Geen Afgeleide Werken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

HOE WE DE OORLOG TEGEN TERREUR KUNNEN WINNEN

Tekst: Marc Vandepitte Illustratie: Len Munnik©

Na bloedige aanslagen grijpen politieke leiders gemakkelijk naar een robocop-aanpak. Maar is dat wel het goede antwoord? De War on Terror van Bush heeft het terrorisme wereldwijd alleen maar aangewakkerd en heeft bovendien IS gebarst. Gaan we die fout nu herhalen?

Terreur treft een samenleving in de ziel, doelbewust. Daarom moeten alle middelen ingezet worden om de terroristen van antwoord te dienen en radicaal uit te schakelen. Een anti-terreuraanpak moet daarbij slechts aan één criterium voldoen: het moet doeltreffend zijn, het moet de terreur in de kern raken. Het is nu echter heel de vraag of de huidige aanpak in ons land en in Frankrijk daaraan voldoet. Het is zelfs de vraag of onze politieke

leiders bereid zijn om de strijd grondig te voeren, dat wil zeggen tot op het bot. Er staan immers heel veel belangen op het spel en een grondige aanpak staat haaks op de huidige politieke koers in West-Europa.

In dit artikel gaan we eerst op zoek naar de dieperliggende oorzaken van de terreuraanslagen. Vervolgens bekijken we waarom de huidige aanpak averechts werkt. Ten slotte geven we enkele voorstellen van hoe een grondige aanpak er zou kunnen uitzien.

1. DE VOEDINGSBODEM

Een ziekte bestrijdt je niet door de symptomen aan te pakken, maar door de oorzaken of de voedingsbodem weg te nemen. Over die voedingsbodem is al heel wat geschreven. De

oorzaken van de voorbije terreuraanslagen moeten we zowel in het buitenland als in het binnenland zoeken. Combineer de strategie van jihadisering met de toenemende haat en fobie ten aanzien van de moslimgemeenschap en dan krijg je een explosieve cocktail. We zetten het nog eens kort op een rij.

A. RADICALISERING MADE IN USA

De invasie in Irak in 2003 leidde tot een falende staat. Washington koos voor een verdeel-en-heersstrategie. De seculiere krachten werden doelbewust uitgeschakeld en de sjieten werden opgezet tegen de soennieten. De terreur tegen de soennitische bevolking was een ideale voedingsbodem voor jihadi's. Saoedi-Arabië en Qatar boden graag hun diensten aan. Het is uit deze groep van extremisti-

sche jihadi's dat IS is voortgekomen. De extremistische geloofsopvatting van IS, Al-Qaeda en andere islamistische terreurgroepen viel niet uit de lucht. Ze zijn de vrucht van een systematische en jarenlange verspreiding van het wahabisme door Saoedi-Arabië. Het wahabisme is een ultraconservatieve stroming die qua geloofsopvatting en praktijken weinig verschilt van die van IS. In het verleden heeft Saoedi-Arabië ongeveer 45.000 religieuze kaders opgeleid in het buitenland. Het land sponsort tientallen satellietzenders en honderden internetsites. De Saoedi's investeerden tot nog toe 87 miljard dollar om het wahabisme wereldwijd te verspreiden, moskeeën te bouwen en imams te vergoeden. Dat gebeurde en gebeurt niet alleen in onze streken, maar ook in Azië, Afrika en uiteraard het Midden-Oosten. Het is niet overdreven om te spreken van een wahabisering van de islam.

Terug naar het oorlogstoneel. In Syrië werd net als in Irak de confessionele kaart getrokken. Het Westen wou Assad al lang weg. Reeds in 2006 werden verschillende dissidente groepen gefinancierd door de VS. In 2009, twee jaar vóór de Arabische lente, waren er Britse plannen voor een invasie van 'rebellens'. De VS steunden niet alleen gematigde groepen, ze sponsorden ook radicale jihadi's, die later zouden overlopen naar terreurorganisaties als Al-Nusra en IS. In 2011 onttaarden de geweldloze protesten snel in een burgeroorlog. Aan de kant van de rebellen kregen de jihadi's van meet af aan de overhand omwille van massale steun uit de Golfstaten, Turkije en Jordanië. Die steun ging naar terroristische organisaties als Al-Nusra en Al-Qaeda. Samen met Turkije en Jordanië organiseerden de VS, Frankrijk en Groot-Brittannië in 2012 een trainingskamp voor Syrische rebellen in Jordanië. Een deel van die rebellen sloot zich later aan bij IS. Een gelijkaardige blunder deden ze nog eens over in 2015.

Reeds in 2012 waren de autoriteiten in Washington al op de hoogte van de mogelijke oprichting van een islamitische staat in delen van Irak en Syrië. Dat was namelijk de wens van de islamitische landen die de oppositie

tegen Assad steunden. Zo'n staat zou de regering van Assad sterk verzwakken en de sjiiitische coalitie tussen Syrië, Irak en Iran een slag toebringer. De regering van de VS wist perfect waar ze mee bezig was. De rest van het verhaal kennen we.

B. WIE HAAT EN VERNEDERING ZAAIT ZAL RADICALISERING OOGSTEN

Moslims zijn meer en meer kop van jut in onze samenleving. Deze groep wordt systematisch achtergesteld op zowat alle mogelijke vlakken. Werkloosheid, achterstand in het onderwijs en armoede treft hen buitenproportioneel. Bij het zoeken naar een job of een woning worden ze systematisch gediscrimineerd. Sinds 9/11 gaat de onverdraagzaamheid tegen de islam in stijgende lijn, met het hoofddoekenverbod als symbolisch voorhoedegevecht.

De openlijke agressie gaat in stijgende lijn met haatboodschappen op Facebook, het bespuwen van kinderen, het naropen op straat... De politie controleert hen overdreven veel en ze worden meer dan andere groepen gecriminaliseerd en geïnterneerd. Ze voelen zich hoe langer hoe minder welkom en worden in toenemende mate geconfronteerd met politieke partijen en media die haat aanwakkeren tegen hen. Die haat richt zich bovendien op hun diepste identiteit, namelijk hun godsdienst. Vooral bij jonge moslims kan dit tot ernstige existentiële problemen leiden. Zij hebben nauwelijks perspectief en anders dan hun ouders ondergaan ze een identiteitscrisis. Zij zijn hier wel geboren maar voelen zich niet welkom, hoe goed ze hun best ook doen. Om zich staande te houden en hun plek op te eisen in onze samenleving grijpen velen logischerwijze terug naar cultuur of geloof. Die bieden tenminste nog houvast. Maar dat versterkt op zijn beurt de reeds aanwezige islamofobie en zo ontstaat een zelfversterkende polarisatie.

Sinds 2008 hebben de VS of hun bondgenoten acht landen belegerd of gebombardeerd: Afghanistan, Pakistan, Jemen, Somalië, Libië, Mali, Irak en Syrië. Toevallig allemaal moslimlanden. En dan hebben we er Gaza nog niet bij geteld, dat sinds 2008 al driemaal verwoest werd door grootschalige bombardementen. Met

een klein beetje empathie kan je je indenken hoe zo iets inwerkt op een reeds gefrustreerde bevolkingsgroep. Er is nog een ander belangrijk element dat hier moet vermeld worden, namelijk de reeds vermelde wahabisering van de islam. In westerse landen kreeg het moslimgeloof tot nog toe nergens een volwaardige plek. In Vlaanderen bijvoorbeeld is slechts een op de tien moskeeën officieel erkend en krijgt de moslimgemeenschap volstrekt onvoldoende financiële middelen. Geen wonder dus dat zo weinig imams Nederlands spreken. Om u een idee te geven, het bedrag dat Saoedi-Arabië wereldwijd investeert in de verspreiding van het wahabisme is 100.000 maal zoveel als de Vlaamse overheidssubsidie aan de moskeeën van vorig jaar. In de rest van West-Europa is de toestand niet veel beter. Van die situatie heeft Saoedi-Arabië geprofiteerd om zijn versie van de islam te promoten.

De reden waarom de Saoedi's vrij spel krijgen hoeft je niet ver te zoeken. België is de belangrijkste Europese leverancier van munitie en de tweede belangrijkste leverancier van lichte wapens aan Saoedi-Arabië. Tussen 2008 en 2012 hebben de EU-landen voor 17,3 miljard (België 1,17 miljard) euro aan wapens vergund voor export naar Saudi-Arabië. In de haven van Antwerpen komt er een miljardeninvestering van een Saoedische vennootschap, waarvan een kopstuk banden heeft met Al Qaeda...

Het gevolg is dat er binnen de islam in Europa en in België een krachtige reactionaire stroming is die via satellietzenders, websites, boeken, organisaties en een aantal moskeeën verspreid wordt. Het is vanuit die stroming dat jongeren gerekruteerd worden om zich bij IS te gaan voegen.

2. AVERECHTS EFFECT

De gespierde aanpak van de regeringen in Frankrijk en België ten aanzien van de aanslagen scoort wellicht goed bij de publieke opinie, maar is kortzichtig en zal de situatie op termijn alleen maar verergeren. We maken opnieuw onderscheid tussen binnen- en buitenland.

‘De huidige robocop-aanpak van de Belgische en Franse regering bestrijdt nagenoeg enkel de symptomen’

A. OLIE OP HET VUUR

Frankrijk heeft na de aanslagen prompt bommenwerpers gestuurd naar Raqqa, de hoofdstad van IS. ‘Wij zijn in oorlog’, verklaarde president Hollande. Vreemd dat hij dat nu pas opmerkt, want de afgelopen vijf jaar hebben de Fransen oorlog gevoerd in Ivoorkust, Libië, Mali, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Irak en Syrië. Wat er ook van zij, het is zeer de vraag of de huidige en toekomstige bombardementen in Irak en Syrië een verstandige optie zijn.

Het afgelopen jaar hebben de bombardementen tegen IS nauwelijks iets opgeleverd. Vanuit de lucht alleen zal het in elk geval nooit lukken. Een invasie (grondtroepen) lijkt overigens uitgesloten en zou bovendien de situatie helemaal doen ontaarden. De voorbije militaire avonturen in Afghanistan, Irak en Libië liepen uit op een compleet debacle. Wat er ook van zij, met drones en bommen kan men het kalifaat militair wel verzwak-

ken, maar qua propaganda speelt men IS daarmee volledig in de kaart. De bombardementen zullen de overtuiging versterken dat het Westen de echte vijand is van de Arabische wereld. IS zal zich meer dan ooit kunnen opwerpen als de verdediger van de islam tegen buitenlandse aanvallers en zal daardoor zijn magneetfunctie voor fanatieke moslims wereldwijd versterken. Op het terrein, en meer bepaald in Irak, zullen de soennieten zich nog meer achter IS gaan scharen.

Kortom, op termijn zal het opvoeren van bombardementen alleen in de kaart spelen van IS.

B. VICIEUZE CIRKELS EN GODSGESCHENKEN

In een klimaat van mislukte integratie en latente islamofobie leiden aanslagen zoals in Parijs tot een opstoot van moslimhaat bij brede lagen van de bevolking. De haatboodschappen tegen vreemdelingen en meer in het

bijzonder tegen moslims, kenden tijdens de recente vluchtelingenstroom al een ongekeerde hoogte. De gebeurtenissen van 13 november doen daar nog een flinke schep bovenop. Als de overheid bovendien signalen uitzendt die die onderbuikgevoelens versterken, zoals het screenen van alle imams of de controle op thuisonderwijs van moslims, dan staat daar geen rem meer op.

En net zoals na Charlie Hebdo zal het niet blijven bij verbaal geweld. Men mag verwachten dat fysiek geweld tegen moslimsymbolen en moslims zal toenemen. De islamitische bevolking zal meer dan ooit kritisch beoordeeld worden en zal zich nog meer moeten schrap zetten om zich staande te houden. Van die context zal de reactionaire stroming handig gebruik kunnen maken om haar invloed en impact nog verder te vergroten. Dat zal dan weer de radicalisering in de hand werken en de islamofobie nog verder doen toenemen. Zo is de cirkel rond.

Er is nog een tweede vicieuze cirkel (op komst). Terroristische aanslagen zijn een godsgeschenk voor (extreem-) rechts. Rechts gedijt het gemakkelijkst in een klimaat van angst en terreur. Een versterking van rechts betekent de afbouw van de welvaartsstaat, gepaard gaande met de opbouw van een politiestaat – het tweede is een voorwaarde voor het eerste.

De voorbije terreurdaden en de roep om meer veiligheidsmaatregelen komen de huidige rechtse regering dan ook zeer goed uit. Maar, een verdere aftakeling van de welvaartsstaat zal de zwaksten in onze samenleving het meest treffen en dus ook de moslims. Dat betekent dat niet alleen hun existentiële, maar ook hun materiële levensvoorwaarden daardoor nog meer onder druk zullen komen. Het perspectief van jonge moslims voor een fatsoenlijk leven zal nog kleiner worden dan voorheen. Dat zal de voedingsbodem voor radicalisering nog vruchtbaarder maken. Ook hier is de cirkel rond.

Er is nog een tweede reden waarom de aanslagen van Parijs voor rechts een godsgeschenk zijn: ze wakkeren racisme aan. Racisme leidt de aandacht af van de sociaaleconomische strijd. De vijand is niet langer de

1% rijkards die fortuinen verzamelen ten koste van de werkende bevolking, nee, de vijand zijn mensen van een andere huidskleur, cultuur of geloof. Racisme zet bevolkingsgroepen tegen elkaar op en verdeelt de werkende bevolking. Men stampet naar beneden in plaats van naar boven. Dat is zeer handig voor de kapitalistische elite. Zo blijven zij zelf buiten schot en zien ze de arbeidersbeweging verzwakken.

Het is de beproefde verdeel-en-heersstrategie. In de jaren dertig in Duitsland werd de werkende bevolking bedwelmd met grote dosissen antisemitisme en toen ze voldoende bedwelmd was werden de vakbonden uitgeschakeld. De valkuil voor de arbeidersbeweging vandaag is dat ze zich laat meeslepen in de anti-moslimhetze. De valkuil voor de moslims is dat ze geïsoleerd worden en op zichzelf terugplooiën. Meer dan ooit is eenheid nodig.

3. EEN DRASTISCHE ANTI-TERREURANPAK

Een drastische anti-terreuraanpak is noodzakelijk. Die moet grondig zijn, dat wil zeggen naar de oorzaken gaan. En, omdat er veel oorzaken zijn, moet die aanpak ook veelvoudig zijn. We geven hier enkele aanzetten, we maken opnieuw onderscheid tussen buiten- en binnenland.

A. BUITENLAND

1. IS en de andere jihadgroepen in Syrië en Irak moeten onmiddellijk financieel worden drooggelegd. Dat heeft als consequentie voor eerst dat de landen van waaruit geld naar die terreurgroepen stromen ook worden drooggelegd: Saoedi-Arabië, Qatar, Koeweit... De sancties tegen Iran van de afgelopen tien jaar tonen dat dit kan werken. Ten tweede moeten de wapenleveringen naar die landen worden stopgezet.
2. Er moet volop ingezet worden op een onderhandelde oplossing voor zowel Syrië als Irak. Dat moet gebeuren onder auspiciën van de VN. Een VN-vredesmacht zal moeten toezien op de uitvoering en naleving van de afspraken.
3. De militaire interventie van het Westen moet gestopt worden.
4. Er moet eindelijk grondig werk gemaakt worden van een oplossing

Foto: archief Marc Vandepitte©

Marc Vandepitte studeerde wiskunde, economie, filosofie en theologie. Hij publiceert over actuele vraagstukken en schreef verschillende boeken over internationale politiek.

van de Palestijnse kwestie. Er moeten economische sancties komen tegen Israël totdat het de VN-resoluties uit het verleden heeft nagekomen.

B. BINNENLAND

1. Alle potentiële jihadisten en hun rekruteerders moeten onmiddellijk aangepakt worden. In het recente verleden heeft de federale overheid het optreden verhinderd tegen sommige geradicaliseerde en zelfs gevaarlijke individuen. Onbegrijpelijk.
2. De effectiviteit van de inlichtingendiensten moet beter. Er moet betere samenwerking komen tussen die diverse nationale diensten en nog meer gerichte controle op potentiële daders. Daarbij moeten de privacy en de mensenrechten zoveel mogelijk gevrijwaard worden. Dat is geen eenvoudige evenwichtsoefening en dat moet het thema zijn van een grondig maatschappelijk debat.
3. Bij de preventie van radicalisering moeten alle actoren van de jongeren betrokken worden: de familie, jeugdhuisen, straathoekwerkers, het onderwijs en de moskeeën.
4. Er moeten programma's komen om geradicaliseerde personen te deradicaliseren en opnieuw te integreren. Nu worden die – in het geval van teruggekeerde Syriëstrij-

ders – ofwel geïnterneerd (zonder psychosociale begeleiding) waardoor de kans op radicalisering nog toeneemt, ofwel worden ze aan hun lot overgelaten. Een bestaand voorbeeld van zo'n aanpak is het centrum 'De weg naar'.

5. De sponsoring van het wahabisme en andere extremistische religieuze stromingen moet aan banden worden gelegd in ons land.
6. Projecten van jonge en minder jonge moslims die de islam op een creatieve en open manier bestuderen moeten worden ondersteund.
7. Er moet een volwaardige erkenning komen van de islam, inclusief voldoende middelen. Door die erkenning zal men ook normen kunnen vastleggen waaraan moet voldaan worden.
8. Er moet werk gemaakt worden van een ernstig integratiebeleid, die naam waardig, alsook van een consequent antidiscriminatiebeleid.
9. Er moet een Marshallplan komen om de sociale achteruitstelling en armoede weg te werken. Dat betekent onder andere jobcreatie, ernstige investeringen in de sociale huisvesting, wegwerken van de kloof in het onderwijs... Voor een rijk land als België kan een armoede- of werklozennorm lager dan drie procent geen probleem zijn.

Het zijn eerste aanzetten, die bedoeld zijn om de oorzaken van het probleem aan te pakken. De huidige robocop-aanpak van de Belgische en Franse regering bestrijdt nagenoeg enkel de symptomen. Aan ons om een meer diepgaande aanpak mee te helpen afdwingen.

Dit artikel verscheen eerder op 22 november op dewereldmorgen.be en is met toestemming van de auteur overgenomen.

RADICALISERENDE MOSLIMJONGEREN

OMAR RAMADAN: 'BIJ MEELOPERS HEEFT PREVENTIE NOG ZIN'

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Kees van de Veen / Hollandse Hoogte©

Volgens radicaliseringsdeskundige Omar Ramadan doet Nederland het verhoudingsgewijs redelijk goed in de aanpak van radicalisering. Met RadarAdvies traint hij zowel in Nederland als in Europa onderwijzers, wijkagenten en jeugdhulpverleners in het vroegtijdig herkennen van signalen van radicalisering en in het aangaan van gesprekken met jongeren die gevoelig zijn voor extremistisch gedachtegoed.

› De verschrikkelijke aanslagen in Parijs van 13 november staan ons nog vers in het geheugen. Brussel verkeerde een aantal dagen in de hoogste staat van paraatheid. Moeten we ons in Nederland zorgen maken?

'Het is niet verkeerd om waakzaam te zijn, zonder direct overtrokken te reageren. Maar Parijs en Brussel zijn dichtbij. Er is wel wat verschil tussen de drie landen in de aanpak van radicalisering, in terreurdreiging en misschien zelfs in motivatie van geradicaliseerde jongeren, maar voor hen zijn grenzen irrelevant.'

› Aan hoeveel risicjongeren moet je denken in Nederland?

'Dat hangt ervan af wie je risicovol vindt. Volgens de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) zijn er 220 mensen afgereisd naar Syrië en Irak, van wie er nog 140 daar zijn. De rest is omgekomen of teruggekeerd. Zelf denk ik dat er naast die 220 ook nog wel mensen zijn afgereisd die niet zijn opgemerkt door de autoriteiten. Het getal kan dus iets hoger zijn. Daarnaast is er een grote groep meelopers die nog geen terrorist is, maar die wel gevoelig is voor extremistisch gedachtegoed. Daar zou de aandacht vooral naar uit moeten gaan, want bij die jongeren heeft preventie nog zin. Dat doet Nederland redelijk goed ten opzichte van andere landen, hoewel ook hier nog steeds jongeren afreizen.'

Een wijkagent in gesprek met kinderen in de Haagse Schilderswijk.

› Wat is de werkwijze van RadarAdvies met betrekking tot radicalisering en gewelddadig extremisme?

'Het is een adviesbureau met vijftig medewerkers, dat zich richt op sociale vraagstukken rond zorg en welzijn, jeugd, werk en inkomen, etc. We werken alleen voor de overheid en semi-overheid en doen vooral aan preventie. Sinds de moord op Theo van Gogh in 2004 zijn we met zo'n tien mensen bezig met de bestrijding van radicalisering. Eerst in Nederland, later ook in Europa. We trainen veel eerstelijnswerkers, zoals docenten, wijkagenten en jeugdhulpverleners om radicalisering te herkennen en het eerste gesprek met jongeren aan te gaan. Dan heb ik het niet over terreurverdachten, maar over schoolgaande jongeren die vatbaar blijken voor extremistische ideologie en daden. In 2012 hebben we voor de

Europese Commissie het *Radicalisation Awareness Network (RAN)* opgezet.

Inmiddels is het een netwerk van tweeduizend eerstelijnswerkers. Dit zijn mensen die 'met de poten in de klei staan' en die radicalisering in hun werk tegenkomen. Hen proberen we vanuit Radar te helpen en te ondersteunen. In het Europese project proberen we van elkaar te leren, want de problematiek is grensoverschrijdend. Een mooi voorbeeld is de Brusselse voorstad Vilvoorde, waar ze een heel goede preventieve aanpak hebben. Binnenkort komt daarom de burgemeester van Vilvoorde naar Utrecht om zijn ervaringen met het college te delen.'

› Waarom werkt die aanpak zo goed?

'De burgemeester was jongerenwerker in Molenbeek en is zodoende bekend met de doelgroep. Hij heeft samen

met een bevlogen projectwerker contacten gelegd met de ouders en met de moskee en dat heeft succes opgeleverd. Hij heeft er dus voor gekozen om niet zozeer repressief op te treden, als wel radicalisering in een vroegtijdig stadium te detecteren en tegen te gaan. Met het RAN proberen we ook in een heel vroege fase vast te stellen welke jongeren er vatbaar voor zijn, wat ze beweegt en waarom ze zich buitengesloten voelen. Dan gaan we het gesprek aan en proberen we zaadjes van twijfel bij hen te planten en ze tot het inzicht te brengen dat democratie te prevaleren valt boven terreur.'

› **Wat zijn de meest voorkomende redenen van radicalisering?**

'Die zijn heel uiteenlopend. Niet alle jongeren die afreizen naar Syrië doen dat omdat ze geradicaliseerd zijn. Sommigen gaan erheen voor het avontuur, er zitten ook jongeren tussen met mentale problemen. Maar als je vraagt wie er vatbaar zijn voor radicalisering, dan zijn dat vaak jongeren die zich uitgesloten voelen. Dat hoeft niet te betekenen dat ze van school zijn gestuurd, geen baan kunnen vinden, of met discriminatie te maken hebben, maar het kan ook zijn dat ze zich tekort gedaan voelen of met persoonlijk leed in de familie te maken hebben gehad. Een terreurgroep kan je dan het thuis bieden dat je mist en antwoorden geven op alle vragen waar je in je leven mee worstelt. Dat heeft een enorme aantrekkingskracht, zeker als die terreurgroep succes heeft in de doelen die zij nastreeft, zoals IS. Jongeren werven ook elkaar. Degene die zijn afgereisd houden contact met hun oude vrienden en kennissen, en proberen ze over te halen om ook te komen.'

› **Hoe dring je door tot families die hulpverlening weigeren?**

'In dit geval is dat denk ik niet zo aan de orde. Bijna alle ouders van jongeren die afreizen willen geholpen worden en willen dat hun kinderen hier blijven of heelhuids terugkeren. De meeste ouders zijn immers zelf geen extremisten. Zij zien vaak al eerder signalen en willen die ook

Foto: archief Omar Ramadan©

Omar Ramadan is directeur van RadarAdvies en senior adviseur. Hij is werkzaam binnen een groot deel van de sociale sector. Zijn expertise ligt vooral op het gebied van radicalisering en gewelddadig extremisme.

melden. Maar ze zijn beducht om hun kinderen aan te geven, omdat ze denken dat de overheid alleen repressief optreedt. De overheid moet dus aan preventie doen, en dat uitdragen.'

› **Hoe ga je om met jongeren die zeer snel radicaliseren?**

'Het gebeurt nooit van de ene op de andere dag. Ook als een jongere binnen een maand radicaliseert, kun je het gesprek aangaan en proberen te voorkomen dat hij of zij afreist.'

› **Speelt discriminatie op de arbeidsmarkt ook niet een rol bij radicalisering?**

'Om vatbaar te zijn voor radicalisering, moet je het idee hebben dat je niet welkom bent in deze samenleving. Natuurlijk is het zo dat minder voortijdige schoolverlaters en minder discriminatie op de arbeidsmarkt, de kans op radicalisering verkleint. Maar er zijn ook jongeren die wel een goede opleiding of baan hebben, maar zich toch buitengesloten voelen. Ik geloof dus niet in het idee dat radicalisering alleen maar voortkomt uit armoede en achterstelling. Om een terrorist te worden moet er meer aan de hand zijn. Maar sociaal-economische problematiek speelt wel een belangrijke rol bij radicalisering. Kijk maar naar de banlieues in Parijs of de wijk Molenbeek in Brussel. Daar is een voedingsbodem gecreëerd voor jongeren die vatbaar zijn voor radicalisering en extremisme.'

› **De afgelopen jaren is er flink bezuinigd op eerstelijnsprofessionals als leraren, hulpverleners en wijkagenten. Wordt preventie daardoor niet bemoeilijkt?**

'Jazeker, want bijvoorbeeld docenten krijgen deze taak er nog eens extra bij en daar is niet altijd tijd en geld voor. Ook op opbouwwerk is bezuinigd, hoewel je je kunt afvragen hoe effectief dat was aangezien jongerenwerkers en welzijnswerkers moeilijk tot de islamitische gemeenschap doordrongen. Zo zou je veel beter kunnen samenwerken met huiswerkinitiatieven van allochtone zelforganisaties. Wij kunnen eerstelijns werkers niet helpen met het terugdraaien van bezuinigingen, maar we kunnen ze wel helpen met hoe je met jongeren in contact komt, hoe je het gesprek aangaat en hoe je van elkaar kunt leren.'

› **Ook op Europees niveau zet u zich in om radicalisering en gewelddadig extremisme te bestrijden. Hoe verloopt de Europese samenwerking?**

'Op het gebied van preventie vindt deze bijna niet plaats, behalve binnen het RAN-project. Maar er is vaak niet eens contact tussen verschillende scholen in dezelfde stad. Docenten moeten daar dan zelf het initiatief toenemen. Hetzelfde geldt voor jongerenwerkers en jeugdhulpverleners. In het samenbrengen van de betrokken partijen valt dus nog een wereld te winnen.'

› **In hoeverre verschilt de aanpak van radicaliserende moslimjongeren in Nederland van die van omringende landen?**

'Frankrijk is relatief laat met preventie begonnen. Pas sinds een kleine twee jaar. In Duitsland heb je interessante deradicaliseringsprogramma's die eerder al werden toegepast op rechts-extremistische groepen. Engeland betreft de gemeenschap en de ouders er op een goede manier bij. En in Nederland zijn de trainingen voor eerstelijns werkers van een behoorlijk goed niveau. Maar de successen verschillen per land.'

ZELFBESTUUR IN SYRIË

DE KOERDISCHE REVOLUTIE IN ROJAVA

Tekst: Tijmen Lucie Foto: Soran Qurbani / Demotix / Hollandse Hoogte©

Koerdische vrouwen spelen een prominente rol in de Rojava-revolutie, niet alleen aan het front, maar ook in de politiek.

In het noorden van het door geweld verscheurde Syrië is iets bijzonders gaande. Geïnspireerd door PKK-leider Abdullah Öcalan, proberen de Koerden er vorm te geven aan een democratisch model dat gebaseerd is op zelfbestuur en pluriformiteit. Turkije- en Koerdistan-kenner Joost Jongerden: 'Meer nog dan een militair succes, is Rojava een politieke revolutie.'

› **Wat kun je vertellen over de ontstaansgeschiedenis van de Rojava-revolutie?**

'Je zou kunnen zeggen dat de revolutie in Rojava begon in juli 2012. Toen de gewapende opstand tegen het regime van Assad uitbrak in 2011, sprak de belangrijkste Koerdische partij in het gebied, de Democratische Eenheidspartij PYD, zich aanvankelijk uit tegen militarisering van het conflict. Maar vanwege pogingen van het Vrije Syrische Leger en andere gewapende groeperingen om Syrisch-Koerdistan binnen te trekken, veranderde hun opstelling. De Koerdische beweging

ging zich als milite organisieren en verzette zich tegen de komst van de gewapende Syrische oppositiegroepen, die onder invloed stonden van de Moslimbroeders of jihadistische groepen. De Koerden wilden niet de ene dictatuur inruilen voor de andere en konden de macht overnemen toen Assad zich terugtrok uit Rojava, waarschijnlijk om te voorkomen dat hij op te veel fronten tegelijk moest strijden. De Koerdische beweging nam de macht over in de drie kantons in het noorden van Syrië, eerst in Kobani, daarna in Afrin en Cezire. Maar meer nog dan een militair succes, is Rojava

een politieke revolutie met radicale ideeën over de staat, democratie en alternatieve vormen van politiek, die in de loop der jaren binnen de Koerdische Arbeidersbeweging PKK zijn ontstaan.’

› **Waarom vond de revolutie nu juist in het noorden van Syrië plaats en bijvoorbeeld niet in Iraaks-Koerdistan?**

‘Na het wegvallen van Assad ontstond een machtsvacuüm in Rojava. De goed georganiseerde Koerdische beweging in Syrië kreeg toen de mogelijkheid om in dit gat te springen en openlijk naar buiten toe te treden. In Noord-Irak is de situatie heel anders. Daar bestaat al sinds 1991 de facto een Koerdische staat, die sterk hiërarchisch en centralistisch georganiseerd is vanuit de partijen KDP en PUK. Binnen die context is een revolutie zoals in Rojava moeilijk voor te stellen, hoewel er allerlei groepen in Noord-Irak zijn die volgens dezelfde lijnen denken en werken als in Rojava. Ook in Turkije zie je dat vormen van zelfbestuur door de overheid worden onderdrukt.’

› **Wat houdt het model van democratisch confederalisme dat in Rojava wordt toegepast in?**

‘Het is een idee van actief burgerschap, waarbij je mensen de mogelijkheden geeft om in georganiseerd verband met elkaar beslissingen te nemen over dingen die in hun leven belangrijk zijn. Het begint met raden op wijkniveau, gaat over in raden op stadsniveau en uiteindelijk in raden op regioniveau. Op die manier probeert men burgers actief te betrekken bij de problemen die spelen en zeggenschap te geven over hun eigen leefomgeving. Het idee komt voort uit een kritiek op de staat. De klassieke staat in het Midden-Oosten is sterk nationalistisch en centralistisch, hetgeen in de regio tot veel politieke problemen en allerlei vormen van onderdrukking heeft geleid. Om daar lessen uit te trekken is gezocht naar een model op basis van zelfbestuur en pluriformiteit. Dat wordt nu in Rojava toegepast.’

› **Welke rol speelt PKK-leider Abdullah Öcalan binnen de Rojava-revolutie?**

‘Het model van democratisch confederalisme komt voort uit de PKK-beweging. Öcalan is daarbinnen de belangrijkste representant. Hij was degene die al vanaf de jaren tachtig de discussie leidde over de rol van de staat en over bevrijdingsbewegingen die staat zijn geworden, maar hun beloftes niet waar konden maken. Daar volgde een staatskritiek uit, overigens nog zonder alternatieven. Midden jaren 2000 is Öcalan vanuit zijn gevangenschap in Turkije gaan schrijven over alternatieve vormen van politiek. Hij baseerde zich daarbij onder meer op het ideeëngoed van Murray Bookchin (1921-2006), een Amerikaanse anarchist en ecooloog. Die hing aanvankelijk het communisme aan, maar pleitte later in zijn leven voor een libertarisch socialisme, op basis van decentralisering, zelforganisatie en directe democratie via referenda en deelraden.’

› **Vrouwen spelen ook een prominente rol in de revolutie. Hoe komt dat?**

‘Binnen de PKK spelen vrouwen van oudsher een belangrijke rol, net als overigens bij andere linkse bewegingen die in de jaren zeventig in het Midden-Oosten opkwamen. De PKK is in de loop der jaren steeds meer aandacht gaan geven aan de positie van de vrouw. In Rojava werkt men bijvoorbeeld met co-voorzitters, waarvan de een man is en de ander vrouw, maar ook met genderquota van 40 procent. In het maatschappelijk leven spelen vrouwen dus een heel actieve rol. Zo zijn in Rojava sinds 2012 in iedere stad vrouwenhuizen opgericht, waar vrouwen bij elkaar komen en discussiëren over problemen in de wijk, maar ook andere vrouwen proberen te helpen met echtscheidingen, huiselijk geweld of erfrecht kwesties.’

› **Zie jij historische parallellen met Rojava?**

‘Volgens de anarchist Peter Kropotkin heb je historisch gezien twee vormen van politiek. De ene is de centralistische en hiërarchische, die voortkomt uit de Romeinse traditie. De andere is de meer participatieve, communale vorm van politiek, die voortkomt uit de Griekse traditie. Binnen die laatste

Foto: Ernie Butis©

Joost Jongerden is universitair docent Rurale Sociologie, aan de Universiteit Wageningen. Daarnaast is hij universitair hoofddocent aan de Kyoto University in Japan. Zijn onderzoek richt zich voornamelijk op Turkije en Koerdistan.

NEW WORLD SUMMIT IN ROJAVA

De New World Summit is een artistieke en politieke organisatie die in 2012 is opgericht door de Nederlandse beeldend kunstenaar Jonas Staal. Het doel van zijn organisatie is om alternatieve parlementen in te richten voor onafhankelijkheidsbewegingen die in eigen land als terroristen worden bestempeld. Na eerdere bijeenkomsten in Berlijn, Leiden en Brussel kwamen vertegenwoordigers van stateloze bewegingen dit jaar op 16 en 17 oktober bijeen in de autonome regio van Rojava. Naast diverse sprekers van het Democratisch Zelfbestuur van Rojava, was er ook een internationale delegatie met vertegenwoordigers uit onder meer Catalonië, Schotland en de Amazigh-gemeenschap.

traditie past Rojava, maar ook de Commune van Parijs, of de raden uit de beginperiode van de Sovjet-Unie. Zo komt in de Commune van Parijs net als in Rojava heel nadrukkelijk het confederale model naar voren. Tegelijkertijd moet je ook lering trekken uit historische voorbeelden. De Commune van Parijs is onderdrukt door militair ingrijpen; Rojava wordt

nu bedreigd door Islamitische Staat. De raden in de beginperiode van de Sovjet-Unie zijn geïnstrumentaliseerd vanuit een centralistische gedachte. De uitdaging in Rojava is om dat te voorkomen en de basisdemocratie in stand te houden.'

› **Internationaal was er aanvankelijk weinig aandacht voor Rojava.**

Inmiddels lijkt daar verandering in te komen. Hoe verklaar jij die omslag?

'Ik weet niet of er echt een omslag is. Er is wel veel meer aandacht voor de strijd, maar met name militair. Dat een slecht bewapende Koerdische militie in staat is geweest om IS in Kobani te verslaan heeft indruk gemaakt. Daarbij zijn de Koerden de enige militaire bondgenoot op de grond. Maar of er ook veel aandacht is uit politiek perspectief, vraag ik mij af. Er is tot nog toe weinig geschreven over de alternatieve manier van samenleven, over hoe je daar politiek vorm aan geeft, over hoe men bezig is met actief burgerschap, over hoe de raden functioneren, over hoe je de raden met elkaar verbindt. Terwijl er juist nagedacht moet worden over politieke oplossingen voor de problemen in het Midden-Oosten, die mede zijn ontstaan door de Amerikaanse invasie in Irak in 2003.'

› **Er is ook kritiek op Rojava. Dat heeft vooral te maken met de alomtegenwoordigheid van Abdullah Öcalan. Hoe valt de dominantie van een Grote Leider te rijmen met het ideaal van bestuur van onderop?**

'Tussen beide zit zeker een spanningsveld, maar je moet de relatie vooral dialectisch zien. Je kunt Rojava vergelijken met de anarchistische beweging in Nederland, waar een sterke basisbeweging ook goed samenging met een iconische leider. Net als Domela Nieuwenhuis is Öcalan vooral een bron van inspiratie. In Rojava voeren mensen op allerlei terreinen discussie met elkaar en zij proberen vorm te geven aan een samenleving waarin ruimte is voor verschillende etnische groepen. Er wonen immers niet alleen Koerden, maar ook Assyriërs, Armeniërs, Arabieren en Turkmenen in het gebied. Dat levert een heel actieve burgermaatschappij op.'

'De koerden wilden toen Assad zich terugtrok niet de ene dictatuur inruilen voor de andere'

› **En vormt een dominante politieke partij niet een belemmering voor de basisbeweging?**

'De PYD is inderdaad de grootste partij in het gebied, maar de belangrijkste verantwoordelijkheden liggen bij de raden. Er zijn heel veel partijen actief in de basisbeweging, niet alleen de PYD. Wel zal je als beweging goed moeten nadenken over de rol van politieke partijen als je afstand neemt van het staatsmodel, want beide zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.'

› **Wat zie jij als de grootste uitdagingen om de revolutie te laten slagen?**

'Die zitten hem in het levendig houden van de basisbeweging. Actief burgerschap moet ook echt actief burgerschap zijn. Het gaat niet alleen om het goed regelen van zaken in de eigen gemeenschap, je moet ook verantwoordelijkheid nemen naar elkaar. Dat ontdek je gaandeweg, want er zijn geen blauwdrukken voor. Hoe kun je fragmentatie voorkomen en op een goede manier actief burgerschap en zeggenschap over de eigen leefomgeving van verschillende groepen bij elkaar brengen, zonder dat je daar een centralistische staat boven zet. Dat is de uitdaging.'

› **Stel nu dat IS wordt verslagen en Assad het veld ruimt. Wat is dan het perspectief?**

'De Koerden proberen nadrukkelijk coalities te sluiten met andere partijen in Syrië om te werken aan een decentraal systeem en culturele pluriformiteit. Je ziet al dat bepaalde Arabische groepen stelling hebben genomen tegen IS, samenwerken met de PYD en via de lijnen van het confederale model proberen te werken. Syrische christenen doen dat ook. De yezidi's in Irak willen ook het model van democratisch confederalisme toepassen, omdat zij niet meer afhankelijk willen zijn van de centrale regering in Bagdad of van de mach-

tige centrale Koerdische autoriteit in Erbil. Daarover gaan ze nu het politieke debat aan.'

› **Stel dat de economische boycot wordt opgeheven en de multinationals Syrië ontdekken. Hoe ga je daarmee om?**

'Er zijn wel ideeën over, maar het is heel moeilijk om ze in de praktijk te brengen. Rojava draait voornamelijk op de landbouw en die kun je voor een deel wel regionaal en communaal organiseren. Maar olie is een ander verhaal. Hoe organiseer je de olieproductie in een communale democratie? Daar wordt nu druk over gediscussieerd. Over hoe ze niet alleen het politieke leven, maar ook de economie willen organiseren, wat daarbij belangrijke principes zijn, maar ook met welke omstandigheden rekening gehouden moet worden. Je kunt immers niet zomaar de rest van de wereld en de bestaande machtsverhoudingen wegdenken.'

› **Heb je tot slot het idee dat Rojava kan uitgroeien tot een bredere beweging?**

'Dat denk ik wel. Ook elders komen vormen van actief burgerschap voor. Een mooi voorbeeld is de stad Porto Alegre in Brazilië, waar inwoners na het aan de macht komen van de Arbeiderspartij in 2002 een deel van het gemeentebudget mochten besteden aan projecten die zij zelf aandroegen. Dat heeft ertoe geleid dat er veel meer is geïnvesteerd in de sloppenwijken. Er zijn ook overeenkomsten met de zapatista's in Mexico. Je ziet wel dat de meeste initiatieven ontstaan in zuidelijke landen, zoals Brazilië, Mexico en nu Rojava. In Noordwest-Europa hebben we er nog weinig oog voor. Wij kijken vooral vanuit een veiligheidsbril naar de wereld, terwijl we juist moeten bedenken wat we politiek kunnen leren van een Rojava.'

STAND VAN ZAKEN TTIP

BUIGEN WEL, MAAR BARSTEN?

Tekst: Anne-Marie Mineur Foto: Karen Veldkamp

Of TTIP er nog gaat komen, durft niemand meer te zeggen. De weerstand groeit maar de belangen zijn groot, dus de voorstanders geven zich niet zomaar gewonnen. Onder druk van de publieke opinie verandert er wel het een en ander, maar de gevaren zijn nog niet geweken.

Op woensdag 2 december liet de voorzitter van de Internationale Handelscommissie van het Europees Parlement, de Duitse sociaaldemocraat Bernd Lange, een bommetje vallen: alle stukken van de TTIP-onderhandelingen zijn voortaan beschikbaar voor alle Europarlementariërs. Als je bedenkt hoe verschrikkelijk geheimzinnig voormalig Eurocommissaris Karel De Gucht deed over de onderhandelingen, dan is het best een prestatie dat de oppositie openbaarheid heeft weten af te dwingen. Voorheen had alleen een handjevol Europarlementariërs inzage in een select aantal documenten, dus dit is zeker een verbetering. Ook het omstreden arbitragesysteem ISDS is onder handen genomen. De arbiters vergaderen niet langer op een hotelkamer, in plaats daarvan wordt er een openbaar en officieel hof opgericht. Ook worden er eisen gesteld aan de opleiding en de achtergrond van de arbiters. De investeerders moeten bovendien kiezen waar ze hun zaak laten voorkomen: ofwel in het nationale rechtsstelsel, ofwel in het arbitragesysteem. Als ze eenmaal gekozen hebben, mogen ze zich niet meer bedenken. Het systeem mag dan ook geen ISDS meer heten – die term is te besmet – in plaats daarvan heet het ICS, het Investment Court System. De plannen zijn met veel gejuich ontvangen, en het nieuwe systeem is zelfs al opgenomen in het zojuist afgeronde verdrag van de EU met Vietnam.

Deze ontwikkelingen tonen aan hoe groot de druk op de Europese Commissie is: zowel om meer openheid te geven over de onderhandelingen rondom TTIP, alsook om ISDS van tafel te halen. Het is goed nieuws dat het grote publieke verzet duidelijk dingen in beweging krijgt. Dat mocht ook wel: het burgerinitiatief Stop TTIP heeft 3,2 miljoen handtekeningen opgeleverd, en de publieke consultatie over het arbitragesysteem ISDS leverde 150.000 reacties op, waarvan 97 procent uitgesproken negatief. De Commissie moest ook wel iets doen, om de indruk te geven dat ze luistert naar de bevolking. Maar dat de problemen opgelost zijn met deze voorstellen, is te veel gezegd.

SNUFJE TRANSPARANTIE

De verbeteringen op het gebied van transparantie zijn mooi, maar er blijft nog veel te wensen over. Bernd Lange zegt dat alle stukken beschikbaar zijn voor alle Europarlementariërs, maar dat geldt nog steeds alleen maar voor de Europese stukken. Over de inbreng van de Amerikanen is nog niets bekend.

Ook wordt de transparantie niet uitgebreid voor anderen dan Europarlementariërs. Het publiek krijgt geen stukken meer te lezen, maar ook de Europarlementariërs mogen hun bevindingen niet delen met experts op het gebied van handelsverdragen, arbitragesystemen of de specifieke producten waarover onderhandeld wordt — de Griekse feta, het Nederlandse zetmeel of de Amerikaanse scheepvaartindustrie. Dat betekent ook dat het debat over de vrijhandelsverdragen alleen maar achter de gesloten deuren van het parlement mag plaatsvinden, en niet in de openbaarheid waar het thuishoort.

Tot slot zijn de nieuwe regels alleen nog maar van toepassing op de stukken over TTIP. Vrijhandelsverdragen met landen zoals Canada (CETA), Japan, Vietnam, Nieuw-Zeeland en Australië worden nog steeds in

volstreekte afzondering onderhandeld. Dat stelt de juichende toon over de 'volstreekte transparantie' toch in een ander daglicht.

KLASSENJUSTITIE

Ook het nieuwe arbitragesysteem ICS, dat met zoveel tamtam gepresenteerd wordt, valt bij nadere beschouwing nogal tegen. De ergste pukkels zijn weggewerkt, de diepste rimpels weggebotxt, maar ICS blijft een draak van een systeem. De meest essentiële vraag – namelijk: waarom zou een buitenlandse investeerder zich niet gewoon, net als ieder ander, aan de binnenlandse wet moeten houden – wordt simpelweg genegeerd. Weliswaar is er een mogelijkheid ingebouwd om in beroep te gaan, maar dat is dan nog steeds niet bij een normale rechtbank die moet toetsen aan de democratisch opgestelde wetten van het land.

Ook de zware kritiek op het feit dat er gewerkt wordt met private arbiters die per uur betaald worden en naast hun werk voor het ICS ook rustig voor het bedrijfsleven mogen werken, is volledig genegeerd. Het ICS is een speciaal hof met speciale rechten voor buitenlandse investeerders, die niet beschikbaar zijn voor de eigen investeerders, laat staan voor burgers of maatschappelijke organisaties. Dat het op zijn minst 8 miljoen euro kost om een arbitragezaak op te starten, maakt ook nog eens dat het midden- en kleinbedrijf praktisch uitgesloten wordt van deze voorkeursbehandeling. Klassenjustitie voor multinationals — er is werk aan de winkel.

DE AMERIKANEN TRAINEREN

'Als de Amerikanen niet over de brug komen, dan stappen wij uit de onderhandelingen', zei de Franse staatssecretaris Matthias Fekl eind september. De soep zal wel niet zo heet gegeten worden als zij wordt opgediend, maar de geruchten dat de onderhandelingen niet zo opschieten zijn heel sterk. Barack Obama is de

Op 10 oktober demonstreerden duizenden mensen in Amsterdam tegen TTIP.

beste kandidaat voor de voorstanders om het TTIP-verdrag af te sluiten. Als de Republikeinen hun opmars voortzetten en ook de presidentsverkiezingen winnen, dan is de kans groot dat zij kiezen voor meer protectionisme. Maar ook de Democraten zitten in hun maag met een hoop negatieve pers over TPP, dat andere vrijhandelsverdrag dat zojuist werd afgerond, met landen rondom de Stille Zuidzee. Vanuit Amerikaans perspectief is TTIP minder bedreigend dan TPP: de culturele verschillen tussen Europa en de VS zijn aanmerkelijk kleiner en de standaarden gaan in de VS dankzij TTIP eerder omhoog dan omlaag. Op dit moment wordt er in de VS ook weinig gesproken over TTIP. Alle aandacht gaat uit naar TPP.

EEN TWEDE PAARD VAN TROJE

Dat TTIP er gaat komen, is dus nog lang niet zeker, maar van tafel is het ook nog allerminst. Daar komt bij dat er buiten de schijnwerpers die er op dit moment op TTIP gericht zijn, ook volop gewerkt wordt aan het voltooiën van het verdrag met Canada: CETA. Die onderhandelingen zijn klaar, het wachten is nog op de juristen die bezig zijn om alle punten en komma's op de juiste plek te zetten en vervolgens op de vertalers die de verdragstekst naar alle talen van de Europese Unie moeten vertalen. CETA lijkt heel sterk op TTIP, en ondanks aandringen van verschillende parlementaire groepen zit hier het oude ISDS-systeem nog in. Dat kan betekenen dat er arbitragezaken tegen Nederland worden aange-

REGULATORY COOPERATION: EIGEN-VLEESKEURING

TPP lijkt sterk op TTIP, maar met twee belangrijke verschillen. Allereerst zijn de deelnemende landen in het TPP-verdrag veel diverser, zowel wat betreft de producten die er op de markt komen, als ook wat betreft de politieke cultuur. Denk daarbij bijvoorbeeld aan Japan, Mexico en Vietnam. Dat heeft bijvoorbeeld gevolgen voor de voedingsmiddelen en geneesmiddelen die er op de markt komen. Het tweede verschil is veel fundamenteeler van aard: omdat de Europese en de Amerikaanse democratieën minder ver uit elkaar liggen, proberen de onderhandelaars deze economieën echt in elkaar te schuiven. De bedoeling is om daartoe te gaan samenwerken op het gebied van regelgeving. Dat gebeurt helaas niet door onafhankelijke onderzoekers die voorstellen doen aan de parlementen aan weerszijden van de oceaan. In plaats daarvan moet er een adviesbureau komen waarin het bedrijfsleven de rol krijgt van expert, de zogeheten *Regulatory Cooperation Body*. Dat adviesbureau doet voorstellen die TTIP zonder verdere parlementaire bemoeienis invullen. De slager keurt niet alleen zijn eigen vlees, hij mag de keuringsregels zelf opstellen.

spannen door Canadese investeerders. Dat zou nieuw zijn, want tot nu toe waren het vooral de Nederlandse investeerders die elders zaken aanspanden. Maar behalve dat we de deur openzetten voor Canadese investeerders, moeten we er ook rekening mee houden dat veel Amerikaanse bedrijven aanzienlijke belangen hebben in Canadese bedrijven. Daarmee wordt TTIP eigenlijk overbodig. De strijd voor een democratisch geregelde economie is nog lang niet gestreden. De SP-fractie in Brussel zit er bovenop.

Voor meer informatie zie sp.nl/ttip

DE POLITIEKE STRIJD TEGEN DE DUBBELE MORAAAL MULTATULI: DE KONING VAN DE KLOKKENLUIDERS

Tekst: Ronald van Raak Foto: Dietmut Teijgeman-Hansen / flickr.com cc

In 1989 deed ik vwo-eindexamen Nederlands. Daarvoor moest ik een samenvatting maken van een artikel van Mark Bovens, over de noodzaak van een betere bescherming van klokkenluiders – toen nog geschreven zonder ‘tussen-n’. Dit jaar, ruim 25 jaar later, steunde de Tweede Kamer mijn wetsvoorstel voor een Huis voor klokkenluiders. Binnenkort zal ook de Eerste Kamer met het voorstel instemmen. Daarna zal de Koning zijn handtekening onder de wet zetten.

STREVEN NAAR GENOEGDOENING

Multatuli (Eduard Douwes Dekker) zou het prachtig hebben gevonden: een Koninklijke handtekening onder een wet voor de bescherming van klokkenluiders. Niet voor niets had hij zijn boek Max Havelaar (1859) opgedragen aan Koning Willem III, in de hoop dat die zou ingrijpen. En een einde zou maken aan het misbruik van de inlanders in Nederlands-Indië, waar hij had gediend in het koloniale bestuur. Multatuli streefde een schrijversleven lang naar erkenning en genoegdoening.

Multatuli blijft telkens opduiken in mijn leven. Tijdens mijn studie filosofie in Rotterdam kwam ik hem tegen bij Duitse denkers uit de negentiende eeuw, die de jonge en stormachtige Friedrich Nietzsche probeerden te begrijpen en hem een ‘Duitse Multatuli’ noemden. Mijn eerste wetenschappelijke artikel in 1995 ging over Multatuli als filosoof: het verband tussen Logos en Fancy, waarheid en liefde, de noodzaak van poëzie om de waarheid te leren kennen.

TEGEN MISDADIGE NIETIGHEDEN

Tijdens mijn promotie in Amsterdam leerde ik een andere Multatuli kennen. Hier kwam ik hem tegen als

penvoerder van de conservatieven in Nederland, toen hij in 1867 zijn diensten aanbood als propagandist voor minister-president Van Zuylen van Nijevelt – die het aanbod vriendelijk afwees. De socialist Domela Nieuwenhuis zag in Multatuli wel een geestverwant. Zeker nadat Multatuli zijn plannen had bekendgemaakt voor een ‘vlees-partij’, omdat de morele en intellectuele verheffing van het volk toch moest beginnen met een volle maag.

De Tweede Kamer is een ‘pronkkamer van Nederlandse middelmatigheden’ en een ‘muzeum van misdadige nietigheden’. ‘Er bestaan geen partijen. Er bestaan maar cliques.’ Ook in mijn politieke leven bleef Multatuli zich aanbieden. Gewoon, omdat het leuk is om hem tijdens debatten te citeren. Maar ook inhoudelijk, omwille van zijn werk en zijn leven. Het leven van een typische klokkenluider. Een man die streed tegen misdadige nietigheid.

DE WAARHEID ACHTER DE WERKELIJKHEID

Ik loop nu twaalf jaar rond op het Binnenhof – en tegenwoordig is dat lang. In 2003 in de Eerste Kamer, vanaf 2006 in de Tweede Kamer. Als Tweede Kamerlid ben je een kleine winkelier: je moet alles zelf doen. Ambtenaren, lobbyisten en journalisten overladen je met informatie, waar je meestal niets aan hebt. Je krijgt veel te horen, maar zelden wat je echt weten moet om de macht te kunnen controleren.

Daarvoor moet je als Kamerlid zelf onderzoek doen. De macht van een Kamerlid zit in de mogelijkheid om netwerken te bouwen, zelf rond te kijken en jezelf te informeren. Op zoek gaan naar de waarheid achter de werkelijkheid. Mensen moeten je alles kunnen vertellen, een Kamerlid hoeft

nooit zijn bronnen prijs te geven. Maar juist hier stuitte ik op een probleem. Omdat mensen soms toch bang zijn voor hun toekomst.

KAMERLEDEN MOETEN HUN MOND HOUDEN

Kamerleden moeten problemen opsporen en oplossen. Het is heel frustrerend om kennis te hebben van een misstand, van fraude of corruptie, bedreiging van de veiligheid of de volksgezondheid, maar daar niets aan te kunnen doen. Omdat de melder van de misstand bang is dat de melding naar hem of haar is te herleiden. Omdat de klokkenluider bang is voor ontslag, voor faillissement en voor sociaal isolement. En je moet toekijken hoe de problemen blijven voortbestaan.

Veel klokkenluiders melden zich bij de SP. Dat gebeurde ook toen ik Tweede Kamerlid werd. Als informatie over een misstand bij de volksvertegenwoordiging komt, maar die daar vervolgens niets mee kan doen, hebben we een serieus probleem met onze democratische controle. Als Kamerleden hun mond moeten houden om klokkenluiders te beschermen, kan het parlement zijn werk niet doen. Dan worden corruptie, misbruik en cliëntelisme beloond.

TEGEN DE DUBBELE MORAAAL

Hier moest iets gebeuren, dit raakt het hart van onze democratie. In 2007 nam de Tweede Kamer voor het eerst een motie aan voor een betere bescherming van klokkenluiders. Dat was het begin van een lange politieke strijd, die hopelijk dit jaar nog haar voltooiing krijgt. Het Huis voor klokkenluiders gaat melders beschermen tegen ontslag en andere vormen van benadeling, misstanden onderzoeken en aanbevelingen doen om problemen op te lossen. Klokkenluiders hoeven dan niet meer naar de

Beeltenis van Multatuli, 'de koning van de klokkenluiders', in Rotterdam.

rechtbank of naar de media. Ze hoeven ook geen romans meer te schrijven, zoals Multatuli.

Tijdens mijn ontmoetingen met klokkenluiders, verenigd in de Expertgroep klokkenluiders, moest ik regelmatig aan Multatuli denken. Elke misstand is anders en elke melder ook, maar toch hebben klokkenluiders iets overeenkomstig: deze mensen kunnen niet tegen onrecht. Niet zozeer onrecht tegen henzelf, klokkenluiders laten zich meestal niet leiden door hun eigenbelang. Het gaat altijd om misstanden die anderen aangaan en

het algemeen belang raken. Klokkenluiders laten zich niet zozeer leiden door hun eigen mening of hun eigen moraal: zij komen in actie als machthebbers zich niet houden aan hun eigen normen en regels. Zij strijden tegen de dubbele moraal.

DAN KUN JE MAAR ÉÉN DING DOEN

In de strijd voor de bescherming van klokkenluiders ben ik veel 'Droogstoppels' tegengekomen. In de Max Havelaar is Batavus Droogstoppel (handelaar in koffie, die rijk werd van de uitbuiting in Indië) de verpersoonlijking van die dubbele moraal: hij

werpt zich op als verdediger van het publieke belang, zolang het maar in zijn persoonlijke voordeel is. Tijdens de behandeling van de wet Huis voor klokkenluiders ben ik veel van dergelijke Droogstoppels tegen het lijf gelopen.

Om te beginnen Droogstoppels in de politiek. In december 2007 nam de Kamer – als gezegd – een motie aan voor een betere bescherming van klokkenluiders. De regering weigerde mijn motie echter uit te voeren. Minister Ter Horst van Binnenlandse Zaken wilde wel met dit voorstel aan de slag, maar vooral minister Donner van Sociale Zaken voerde oppositie tegen dit verzoek uit de Tweede Kamer. Toen diezelfde Donner in oktober 2010 minister van Binnenlandse Zaken werd, was de hoop op een bescherming voor klokkenluiders definitief verkeken. Dan kun je als Tweede Kamerlid eigenlijk nog maar één ding doen: zélf een wet maken.

OPPOSITIE VANUIT DE REGERING

Maar dat is nog niet eenvoudig. Het duurde even om die wet te maken, waarbij ik veel steun kreeg van klokkenluiders (de Expertgroep Klokkenluiders), van Nationale Ombudsman Alex Brenninkmeijer en van Pieter van Vollenhoven, specialist op het gebied van veiligheid. Ook kreeg ik steun van een aantal collega-Kamerleden van andere partijen, die ook ervaring hebben met klokkenluiders: Manon Fokke (PvdA), Gerard Schouw (D66), Gert-Jan Segers (CU), Linda Voortman (GL), Esther Ouwehand (PvdD) en Norbert Klein. Met deze mede-indieners had de wet ook een meerderheid in beide Kamers. Toch ging de behandeling bepaald niet vanzelf.

Als de Kamer het initiatief neemt tot een wet is het gebruikelijk dat het kabinet zich terughoudend opstelt. Dat was hier echter niet het geval. Vrij opzichtig werden door de regering allerlei instituten in het leven geroepen, zoals een Adviespunt Klokkenluiders en een Onderzoeksraad Integriteit Overheid, die van alles konden, behalve klokkenluiders beschermen en misstanden onderzoeken. Opzichtige pogingen van de regering om het initiatief van het parlement te frustreren.

'Hier verdelen we de verantwoordelijkheden, ook als dingen misgaan; en waar velen schuld dragen, is snel een doofpot gevonden'

Ronald van Raak tijdens overleg over het Huis voor klokkenluiders.

DE POLITIEKE DIJK DOORGEPIK

Daarbij kon de regering rekenen op steun van werkgevers (VNO-NCW) én van werknemers (FNV), die een agressieve lobby organiseerden tegen het Huis, omdat zij vonden dat klokkenluiders slechts een arbeidsconflict hebben. Ook wilde de FNV graag zelf een advies-instituut in het leven roepen, maar dat zou klokkenluiders niet kunnen beschermen tegen ontslag of andere vormen van benadeling en ook geen onafhankelijk onderzoek kunnen doen. Het Huis kan dat allemaal wel en heeft daarvoor ook een wettelijke basis. De opstelling van VNO-NCW begreep ik wel, want zij zijn bij uitstek de vertegenwoordigers van Batavus Droogstoppel. Maar de houding van de FNV begreep ik niet (gelukkig is deze inmiddels veranderd). Ook omdat andere vakbonden het initiatief voor een Huis voor klokkenluiders juist van harte ondersteunden. Inspecties en toezichthouders werden eveneens tegen de wet in oppositie gebracht.

Ons poldermodel kent veel voordelen. Het zorgt voor draagvlak en leidt tot samenwerking. Ook in de politiek: in weinig andere landen lukt het een linkse politicus om een meerderheid te krijgen voor een belangrijke wet. Maar de polder biedt ook vruchtbare grond voor misstanden. Hier verdelen

we de verantwoordelijkheden, ook als dingen misgaan. En waar velen schuld dragen, is snel een doofpot gevonden. Wie een misstand meldt wordt al snel gezien als een verrader. Iemand die de zorgvuldig gekoesterde dijk doorprikt, waarachter zo velen zich veilig waanden.

EINDE AAN EEN LANGE POLITIEKE STRIJD

In mei 2012 kregen we het voorstel eindelijk in de Tweede Kamer. Daar kon het rekenen op veel steun en werd het in december 2013 aangenomen. Om vervolgens in mei 2014 te worden aangehouden in de Eerste Kamer. De lobby van werkgevers en werknemers, inspecties en toezichthouders had zich gericht op de senatoren. De regering dreigde zelfs de contraseign – de ondertekening – te weigeren, als de wet in deze vorm ook door de Eerste Kamer zou worden aangenomen. Een staatsrechtelijk unicum. Maar als oud-senator wist ik ook dat je moet vertrouwen op de wijsheid van de senaat. Die gaf ons een aantal goede suggesties mee voor verbetering.

Deze verbeterde wet is voor het zomerreces met algemene stemmen door de Tweede Kamer aangenomen. Daarbij hebben we goed samengewerkt met minister Plasterk, die zich

achter het Huis heeft gesteld. De Eerste Kamer zal hopelijk snel volgen. Daarmee komt een einde aan een lange politieke strijd. Een strijd die mij veel heeft geleerd over hoe in ons land de macht werkt en hoe hier gevestigde belangen worden verdedigd. Een dubbele moraal die je als klokkenluider ondervindt. Elke klokkenluider treedt daarbij in de voetsporen van Multatuli.

DE KONING VAN DE KLOKKENLUIDERS

Multatuli is voor mij de koning van de klokkenluiders. Hij werd het eerste symbool van een burger die zich uitsprak tegen onrecht, die werd ontkend en uit de weg werd gegaan – maar die niet opgaf. Ongeacht de gevolgen voor hemzelf en voor zijn familie. Een man die bleef strijden tegen onrechtvaardigheid, omdat hij nu eenmaal zo in elkaar zat. Een land dat goed omgaat met klokkenluiders is een beter land. Met minder onrecht en meer onderling vertrouwen. Het Huis zal dat ideaal dichterbij kunnen brengen. Het zal ertoe leiden dat melders worden beschermd en misstanden worden onderzocht. Klokkenluiders hoeven niet meer naar de rechter of naar de media.

Bij de jaarlijkse uitreiking van Koninklijke onderscheidingen kreeg dit jaar ook Gerrit de Wit, de voorzitter van de Expertgroep klokkenluiders, een lintje. Daarmee kregen op symbolische wijze alle klokkenluiders Koninklijke erkenning. Daarmee is na ruim anderhalve eeuw ook Koninklijke erkenning voor Multatuli een feit. Ik dacht: hadden we toen maar een Huis voor klokkenluiders gehad, dan was veel onrecht voorkomen. Maar dan was Douwes Dekker misschien nooit gaan schrijven. En hadden we nooit een Multatuli, nooit een Max Havelaar gehad. Ik had hem graag een gemakkelijker leven gegund. Maar al zijn boeken had ik toch ook niet willen missen.

Deze bijdrage hield Ronald van Raak op zaterdag 7 november 2015 tijdens het symposium *Klokkenluider of querulant? Multatuli en andere klokkenluiders*, georganiseerd door het Multatuli Genootschap, in De Balie in Amsterdam

VADERSCHAPSVERLOF ERKENNING BELANG VAN ZORG

Tekst: Dylan van Rijsbergen Foto: Michiel Wijnbergh Fotografie / Hollandse Hoogte©

Een verlengd vaderschapsverlof: werkgevers zijn er niet blij mee. VNO-NCW hield een paar jaar terug een enquête onder 300 bedrijfsdirecteuren, daarvan bleek driekwart niets van een verlenging van het vaderschapsverlof te willen weten. Het argument: werknemers hebben al 'stuwmeren van vakantiedagen'. Vrij vertaald: de zorgende vader uithangen, dat doe je maar in je vrije tijd.

Je krijgt twee dagen om aan de nodige administratieve verplichtingen te voldoen en dan word je weer verwacht aan te treden. Het grootbrengen van een kind als hoogstpersoonlijke hobby.

Dit terwijl uit onderzoek in het buitenland naar voren komt dat als vaders verlof nemen bij de geboorte van hun kind, dit nog jarenlang effect kan hebben op de verdeling van de huishoudelijke taken in gezinnen. In die eerste precare weken na de

geboorte krijgen vaders een *crash course* in babyverzorging en daarbij krijgen ze op organische wijze een band met hun kinderen. Uit Israëliësch onderzoek is gebleken dat mannen die veel tijd doorbrengen met hun kinderen hogere niveaus van het 'knuffelhormoon' oxytocine in hun bloed hebben. Ook mannen hebben van moeder natuur een hormonale voorbereiding meegekregen om te zorgen, maar deze wordt pas 'geactiveerd' door veel lichamelijk contact met het kind.¹ Het gevolg is dat

mannen na een vadersverlof op natuurlijke wijze al veel actiever voor hun kind zorgen dan mannen die geen verlof hebben opgenomen.

Die gelijkere rolverdeling heeft weer een positief effect op de arbeidsparticipatie van vrouwen: zo komt uit een Noors onderzoek naar voren dat moeders uit gezinnen waar vaderschapsverlof wordt opgenomen 5-10 procent minder vaak afwezig zijn door ziekte.² In Zweden heeft men berekend dat elke extra maand die een vader aan vaderschapsverlof opneemt zorgt voor een 6,7 procent hoger inkomen voor de vrouw in het gezin.³

Het lijkt alsof ook het bedrijfsleven op den duur voordeel kan halen uit een langer vaderschapsverlof, omdat dit zal zorgen voor een groter en gemotiveerder arbeidsbestand. In tijden van vergrijzing en in een land waarin de anderhalfverdiener de norm is, valt hier zelfs vanuit een economisch-liberale optiek iets voor te zeggen. Waarom dan toch die afwerende houding van werkgevers? Is dit enkel kortetermijndenken? Of is het een diepgeworteld cultureel conservatisme binnen de huidige bedrijfselite, die tegen het eigen belang in wil vasthouden aan versleten rolpatronen? Mijn stelling is dat er meer achter zit dan dat. Door het werk dat het grootbrengen van kinderen met zich meebrengt zoveel mogelijk in de privésfeer te houden, wordt de prijs van de reproductie van arbeid (de stabiliteit en de blijvende aanwas van werknemers) zo laag mogelijk gehouden.

Laat ik een voorbeeld geven uit een ander vakgebied. In de sterrenkunde wordt wel gesproken over het begrip 'donkere materie'. Astronomen stellen dat deze donkere materie, materie die niet zichtbaar is met optische middelen, zou moeten bestaan om de baanbewegingen van verre sterren en sterrenstelsels te verklaren. Anders gezegd: het heelal kan niet functioneren zoals het nu doet, zonder die onzichtbare materie. En als die donkere materie niet bestond, zouden we een heel ander heelal hebben. Ook

in het veld van de neoklassieke economie worden zaken en werkzaamheden aan het kennende oog onttrokken. Het gaat hier om zaken die juist de vruchtbare turflaag vormen waarop de marktactiviteiten zich doorgaans ontwikkelen. Het waren feministisch-socialisten als Mariarosa Dalla Costa, Silvia Federici en in Nederland Anja Meulenbelt die hier in de jaren zeventig het eerst op wezen en dit ook theoretiseerden. De Italiaanse feministen werden geïnspireerd door de filosoof en politicus Mario Tronti, een van de grondleggers van het autonoom marxisme.⁴ Volgens Tronti wordt het kapitalisme in een bepaalde fase van ontwikkeling zo alomvattend dat de grens tussen fabriek en maatschappij verdwijnt en de gehele maatschappij 'fabriek' wordt. Dalla Costa en Federici redeneerden als volgt: het werk dat vrouwen doorgaans deden (en doen) in het huishouden, in de zorg, zelfs in de emotionele en seksuele ondersteuning van de arbeidende man, staat niet buiten de kapitalistische wereld, maar maakt er juist deel van uit. Het is een basisvoorwaarde om ervoor te zorgen dat manlief elke morgen weer voor de fabriekspoort staat, en dat er steeds nieuwe generaties arbeiders worden geboren. Het is daarom in het belang van het kapitaal dat dit werk onzichtbaar blijft: want zolang je dit buiten de officiële loonverhoudingen houdt, kan dit werk zo goedkoop mogelijk worden gehouden. Daarnaast zijn vrouwen, afhankelijk gemaakt van het loon van hun man, zo gemakkelijk te disciplineren.

Een belangrijke activistische beweging waarin de eisen van de socialistisch-feministen in de jaren zeventig naar voren kwamen is *Wages for Housework*. Deze vrouwen eisten een vast loon van de staat voor het werk dat zij verrichtten in het reproduceren van de arbeid. Niet omdat werken in loondienst het absolute Walhalla is: in de lijn van Karl Marx gingen zij ervan uit dat loondienst een mystificatie is waarbij de arbeider permanent aan het kortste eind trekt. Maar wel omdat het zorgende werk van vrouwen een minstens zo grote mystificatie is. Een vast loon zou de vrouwen in ieder geval de erkenning geven dat hun werk werk is, en het zou een begin kunnen zijn van een discussie over dat

Foto: archief/Dylan van Rijsbergen©

Dylan van Rijsbergen is schrijver en publicist. Hij is onder meer bestuurslid van *Lover*, tijdschrift voor cultuur en wetenschap in genderperspectief. Voor meer informatie: dylanvanrijsbergen.nl

werk, over de hoogte van het loon en over de arbeidsomstandigheden.

Fast forward naar 2015. Intussen is er heel wat veranderd. Het klassieke kostwinnersechtpaar, waarbij de man werkt en de vrouw zorgt, behoort in Nederland nu tot de minderheid. De norm is de anderhalfverdiener. Een groeiende – maar nog steeds in verhouding kleine – groep vaders werkt in deeltijd en heeft een zogenaamde 'papadag'. Maar aangezien moderne vrouwen gemiddeld zo'n 26,4 uur werken, moeten oplossingen gezocht worden voor al het onbetaalde zorg- en huishoudwerk waar de generatie van hun moeders een hele werkweek voor hadden. Die oplossingen worden grofweg gezocht in: minder doen, beter verdelen en 'uitbesteden'. Wat dat eerste betreft: volgens de officiële Emancipatiemonitor wordt er door vrouwen bezuinigd op het aantal uren onbetaalde arbeid (van 42,6 uur per week in 1975 naar 29,7 in 2011). De lat ligt minder hoog dan in de jaren zeventig, en daarbij zijn de gezinnen kleiner.⁵ Voorts zijn de mannen van nu gemiddeld iets meer in het huishouden gaan doen: in 1975 deden mannen gemiddeld 8,5 uur onbetaalde huishoudelijke en zorgarbeid per week, in 2011 was dat 12,4 uur: vrouwen zorgen zo'n 2,5 keer meer dan mannen. Naast het herverdelen van onbetaald werk binnen het gezin zijn er natuurlijk ook de

klassieke netwerken buiten het gezin, denk aan grootouders of andere ouders.

De neoliberale 'oplossing' voor het verminderen van de tijd die aan reproductie wordt besteed, is uitbesteden. De zorg voor kinderen wordt ge-outsourced naar een kinderdagverblijf of buitenschoolse opvang. Huishoudelijk werk wordt ge-insourced door een huishoudelijk werk(st)er aan te trekken. 'Consumptief werk' als bijvoorbeeld boodschappen doen, kan gereduceerd worden door gebruik te maken van een online boodschappen-dienst, zoals de Albert Heijn die heeft, of Hello Fresh. Dit lijkt een stap in de richting van 'wages for housework' maar is dat allerm minst, alleen al door de vreemde paradox dat je wel betaald kan worden als je op andermans kinderen past, of andermans huis schoonhoudt, maar dat je de zorg voor eigen kinderen of het schoonhouden van het eigen huis gratis moet doen. Huishoudelijke hulp wordt steeds vaker door migranten uitgevoerd, die soms op duizenden kilometers afstand van hun eigen familie en kinderen andermans huis netjes moeten houden. Zorgwerk blijft zo de lage status houden die nog altijd plakt aan werk dat altijd door vrouwen 'voor niks' werd gedaan.

De eisen van de 'Wages for housework'-beweging zijn daarom nog steeds heel relevant. Ook nu is reproductieve arbeid onzichtbaar, gescheiden langs de messcherpe lijnen van geslacht, klasse en ras van de betaalde arbeid. Zorgende arbeid wordt nog steeds gezien als inferieur, als een persoonlijke hobby en niet als een belangrijke bijdrage aan de maatschappij waarvan de economie de vruchten plukt, sterker nog, zonder welke de economie niet zou bestaan. Het gevolg is dat de prijs voor die zorg zeer laag is en dat roofofbouw wordt gepleegd op mensen die dit werk doen. Het is dan ook in het belang van de werkgevers dat dit zo blijft, en dat de rolverdeling tussen man en vrouw blijft bestaan. Hoe meer mannen zorgend werk gaan doen, bijvoorbeeld als gevolg van een uitgebreid vader-

schapsverlof, hoe sterker ook bij hen het bewustzijn zal ontstaan dat zorg ook werk is. Geen wonder dan ook dat het bedrijfsleven zich met hand en tand verzet tegen enige uitbreiding van het vaderschapsverlof. Het zou hen weleens geld kunnen gaan kosten (en dan bedoel ik meer dan die paar extra vrije dagen per man per kind). Bovendien houden ze door te verwijzen naar vakantiedagen de mythe in stand dat zorg een persoonlijke keuze is, in plaats van een sociale, maatschappelijke bezigheid.

Sterker nog: criticasters stellen dat er geen fysieke noodzaak van het vadersverlof is, zoals die er bij het zwangerschapsverlof wel is. Hier wordt de noodzaak van zwangerschapsverlof teruggebracht tot het herstellen van het lichaam van de vrouw. De hechting tussen ouder en kind, de slechte nachten, alles wat mis kan gaan in die eerste precaire weken met een kind: het wordt allemaal niet benoemd. Zwangerschapsverlof is slechts een manier van lichamelijk herstel van de vrouwelijke werknemer, vergelijkbaar met een zieke werknemer. Het kenmerkt de Nederlandse houding tegenover zorgend werk, tegenover wat traditioneel 'vrouwenwerk' was. Het wordt niet benoemd, teruggedrukt in de private sfeer, weggerelativeerd of juist kapot-geïdealiseerd en bewierookt als een pastorale huishoud-idylle, in ieder geval als een wereld die ver weg ligt van de harde economie van kantoorgebouwen, fabriekshallen, loonstrookjes en cao's.

Als de SP zich inzet voor mensen die werken zonder loon, dan gaat dat meestal over mensen die verplicht moeten werken als tegenprestatie voor een uitkering. Een ontzettend belangrijk politiek punt: maar geldt dit niet ook voor het onbetaalde zorgwerk van de klassieke huisvrouw, de deeltijdende vrouw of man? Het is tijd dat het bewustzijn daarvan vergroot wordt en dat kan door een aantal maatregelen te nemen die niet alleen in de uitwerking, maar ook in de geest reproductief werk als werk erkennen. Natuurlijk hebben we sinds jaar en dag kinderbijslag, maar daar kun je niet van leven. Kinderopvangtoeslag is een stimuleringsregeling voor de opvang van kinderen bui-

tenshuis en is dus vooral een premie om de zorg voor de eigen kinderen uit te besteden en zelf 'aan het werk' te gaan. Een langdurig vaderschapsverlof daarentegen zou een regeling zijn die expliciet het belang van zorg binnen de samenleving erkent. Beter nog dan dat: een betaald, langdurig ouderschapsverlof naar Scandinavisch model voor man en vrouw dat in de plaats zou komen van het bestaande zwangerschapsverlof, zou reproductief werk de ruimte kunnen geven die het verdient.

Het kapitaal heeft al te lang de vruchten geplukt van onbetaalde arbeid, het is tijd dat het daar ook voor betaald.

- 1 Eyal Abraham et. al. (2014): *Father's brain is sensitive to childcare experiences*, in: PNAS vol. 111, No. 27, 9792-9797. www.pnas.org/content/111/27/9792
- 2 Bratberg, E. en Naz, G. (2009): *Does paternity leave affect mothers' sickness absence?*, Working Papers in Economics No.06/09. Universiteit van Bergen.
- 3 Johannson, e.a. (2010): *The effect of own and spousal parental leave on earnings*, Working Paper 2010:4. Uppsala, Zweden: Instituut van arbeidsmarkt beleidsevaluatie.
- 4 Autonoom marxisme (ook wel operaïsm genoemd) is een tak van het marxisme die in de jaren zestig in Italië ontstond. Deze vorm van socialisme legt grote nadruk op de mogelijkheden van arbeiders om zelf (autonoom) te organiseren en veranderingen door te voeren in het kapitalisme zonder tussenkomst van partijen of vakbonden.
- 5 Het verminderende kindertal en de lagere investering in huishoudelijk werk zouden ook gezien kunnen worden als een vorm van 'werkstaking'.

DE MAAGDENHUISBEZETTING OPSTAND TEGEN HET MARKTDENKEN

Tekst: Sandra Beckerman

'De overtuiging dat je de maatschappij als markt kunt indelen, verliest aan zeggingskracht.' 'Wat je hier hoort zijn geen radicale ideeën. Dit is wat een middenklassegezin met werk in de semi-publieke sector denkt: dat niet alles langs de meetlat van het rendement gelegd moet worden.' Geen uitspraken van doorgewinterde activisten, maar van studenten die het Maagdenhuis bezetten.

Thomas Casper, auteur van het boek *Competente rebellen*, stelt dat zeker de helft van de Universiteit van Amsterdam op de een of andere manier betrokken was bij de opstand die uitbrak tegen het marktdenken. De Maagdenhuisbezetting was de vierde bezetting van een gebouw van de Universiteit van Amsterdam (UvA) binnen een jaar tijd. In juli 2014 organiseerden studenten drie dagen lang een bezetting van de bètafaculteit; in september 2014 bezetten studenten vijf dagen lang het Spinhuis; in februari 2015 volgde het Bungehuis dat elf dagen werd bezet en een dag na de ontruiming van het Bungehuis besloot een groep van driehonderd demonstranten het Maagdenhuis te bezetten. Het was het begin van een zes weken durende bezetting, de langste in de geschiedenis van de UvA. In zijn boek *Competente Rebellen* geeft Thomas een chronologisch overzicht van de protesten. Hij omschrijft de problemen en alternatieven die studenten en docenten aandragen en de ideeën van denkers waar zij zich verwant mee voelen.

'Niet alles wat waardevol is, kan gemeten worden', zo stelt de Britse schrijfster Marina Warner. De huidige universiteit is echter een bedrijf geworden waar denken in termen van (economisch) meetbaar rendement

Casper Thomas
Competente Rebellen. Hoe de universiteit in opstand kwam tegen het marktdenken
Amsterdam University Press

centraal staat. Tegen dit 'rendementsdenken' kwamen studenten en docenten in opstand. Deze dominante manier van denken heeft aan de universiteiten geleid tot een gebrek aan democratie, een wildgroei van tijdelijke contracten, publicatiedruk, bezuinigingen op onderwijs en onderzoek, minder ongebonden onderzoek, minder academische vrijheid, een tweedeling tussen faculteiten met groter en kleiner direct economisch nut en schulden door vastgoed, beleggingen en speculatie.

De Maagdenhuisbezetting heeft laten zien dat er alternatieven zijn. Volgens hoogleraar antropologie en initiatiefnemer van Occupy Wallstreet, David Graeber, die zich solidair verklaarde met de bezetters, komen mensen juist in opstand als ze alternatieve mogelijkheden zien. Onder meer voor de 'gekmakende' bureaucratie, die het gevolg is van neoliberal beleid.

De centrale vraag tijdens de bezetting was: van wie is de universiteit nu eigen-

lijk? Studenten en docenten vinden dat zij weer zeggenschap moeten krijgen. Ook moet macht gedecentraliseerd worden: beslissingen moeten veel meer genomen worden op het niveau van de faculteiten en de studies zelf. Belangrijk is verder dat wat niet direct meetbaar is, weer als waardevol wordt gezien. Dat betekent bijvoorbeeld dat je moet investeren in de geesteswetenschappen en kleine studies behouden moeten blijven. Maar dankzij de Maagdenhuisbezetting is er ook weer ruimte voor discussies die de afgelopen jaren verdwenen waren. Zo stelt hoogleraar antropologie Amade M'charek dat onze universiteiten nog steeds elite-universiteiten zijn voor vooral de (blanke) hogere klasse en middenklasse. Zij wil dat universiteiten ook kansen bieden aan kinderen uit migrantengezinnen.

Competente Rebellen is een eerste journalistieke verslaglegging van de bezetting en moet ook zo gelezen worden. Interessant voor SP-leden is dat veel, zo niet alle, eisen van de Maagdenhuisbezetters overeenkomen met die van de SP. Van belang is ook dat met de Maagdenhuisbezetting nieuwe groepen mensen in verzet zijn gekomen tegen het marktdenken op universiteiten en in de publieke sector. De protesten aan de UvA waren de grootste in jaren. Ze vonden veel weerklank en krijgen wellicht een vervolg. 'Ooit kijken we terug op deze protesten als het moment dat Nederland definitief genoeg kreeg van het idee dat het algemeen belang het beste kan worden gediend door marktwerking', zo eindigt Thomas zijn boek. Een schone taak voor ons allen om die voorspelling in de geschiedenisboeken te doen belanden.